

Jolanta Wojciechowska
Uniwersytet Łódzki
Instytut Geografii Miast i Turyzmu
jolwoj@geo.uni.lodz.pl

TURYSTYCZNY WIZERUNEK ZURYCHU W OKRESIE ŚWIĄT BOŻEGO NARODZENIA I NOWEGO ROKU

1. WSTĘP

Celem autorki pracy jest próba pokazania na przykładzie szwajcarskiego miasta Zurych (Zürich) kilku prawidłowości charakterystycznych dla wielkomiejskiej przestrzeni turystycznej oraz zachowań turystów w tej przestrzeni w okresie Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku.

Instrumentarium badawczym dającym podstawę do ustalenia prawidłowości przyjęto doświadczenie zwiedzania. TWAIN (1992) traktuje zwiedzanie jako wydarzenie o charakterze wizualnym, skoncentrowanym wokół percepcji wzrokowej, w czasie którego turysta patrzy „własnymi oczyma”, ale na bazie ponadindywidualnych wzorców postrzegania. W tym rozumieniu turystyczny ogląd Zurychu zostanie dokonany w obliczu zasadniczej jego oferty turystycznej oraz dodatkowych atrakcji występujących w mieście w okresie świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku.

2. INFORMACJE OGÓLNE O ZURYCHU

Zurych położony jest we wschodniej części Wyżyny Szwajcarskiej, rozpościera się na północnym krańcu Jeziora Zuryskiego, trzeciego w Szwajcarii pod względem wielkości, o powierzchni 90,1 km². Leży na wysokości 409 m n.p.m., w kotlinie otoczonej wzgórzami, z których najwyższe w jego sąsiedztwie to: na wschodzie – Zürichberg (539 m n.p.m.) i na zachodzie – Uetliberg (830 m n.p.m.). Miasto ulokowało się nad rzeką Limmat, wypływającą z Jeziora Zuryskiego. Jest największym miastem Szwajcarii, liczy 375 tys. mieszkańców, wśród których 30% stanowią cudzoziemcy jest (170 różnych nacji). Niemieckojęzyczni protestanci stanowią 80% zamieszkałych tu Szwajcarów. Językiem urzędowym jest niemiecki, chętnie używany jest *zürichdeutsch* (dialekt zuryski,

także stosowany w lokalnej telewizji), ponadto angielski, włoski i francuski.

Duży udział cudzoziemców w tym mieście ma w pewnym stopniu uzasadnienie historyczne, gdyż Zurych przez wieki stanowił azyl dla ofiar prześladowań religijnych. W początkach XVI w. miasto ogarnęła rewolucja społeczno-religijna, której przewodził proboszcz miejscowej katedry, Ulrich Zwingli. Obok Lutra i Kalwina był on czołowym przywódcą protestanckiej reformacji oraz kluczową postacią w życiu miasta, nadającą nie tylko ton społeczny, ale także i gospodarczy. Przybywający tu wówczas oraz w następnych wiekach imigranci przyczyniali się do rozwoju miasta, które dzisiaj promieniuje aurą zamożności i figuruje obok Nowego Jorku, Tokio, Londynu i Paryża na liście najważniejszych metropolii świata. Od kilku lat utrzymuje pierwsze miejsce w świecie w rankingu miast badanych w zakresie jakości życia ich mieszkańców. Frankfurt zajął w tym rankingu w 2007 r. siódme miejsce, Paryż – 33, Tokio – 35, Londyn – 39, a Nowy Jork – 48.

Miasto szczyty się nie tylko zdrowym i czystym środowiskiem (o czym świadczy wygląd wody w rzece Limmat i Jeziorze Zuryskim), ale przede wszystkim mocną pozycją w światowej bankowości, handlu, obrotach giełdowych, ubezpieczeniach i przemyśle włókienniczym. W handlu złotem jest największym ośrodkiem na świecie. A otwarta w 1877 r. zuryska giełda jest dzisiaj czwartą pod względem ważności giełdą świata, bacznie śledzoną przez wielkie organizacje gospodarcze.

Zurych jest chętnie odwiedzany przez ludzi biznesu. Co roku przybywa tu 12,5 mln turystów, z czego 85% to turyści zagraniczni. Tak więc, obok bankowości, finansów i handlu, dla miasta również ważne znaczenie ma turystyka, pomimo że kanton – którego jest stolicą – nie odgrywa znaczącej roli jako region

turystyczny. W wielu miastach tego kantonu, a także w samym Zurychu rozwinął się przemysł, głównie metalowy i maszynowy. Do kantonu przybywa rocznie ok. 4 mln turystów, trzy razy mniej aniżeli do samego Zurychu.

3. PRZEGLĄD OFERTY TURYSTYCZNEJ MIASTA

Zurych posiada ponad 100 hoteli, łącznie udostępniających 10 000 miejsc noclegowych. Hotele są różnych klas, z czego najwięcej jest trzygwiazdkowych, które reprezentują dobry standard (tab.1). Luksusowe hotele Zurychu plasują się bardzo blisko czołówki światowej, a miejscową palmę pierwszeństwa posiada Dolder Grand Hotel usytuowany na zboczu góry Zürichberg. Pozostałe luksusowe hotele położone są w centrum, głównie nad brzegiem rzeki Limmat (np. Zürich Marriott Hotel) oraz nad jeziorem (np. Ambassador). Stanowią one pod względem architektonicznym ciekawe budowle. Są to duże reprezentacyjne obiekty, głównie wybudowane na początku XX w., jednak niektóre z nich mieszczą się w budynkach liczących kilka setek lat, np. hotel Hirschen jest zlokalizowany w sześćsetletnim budynku. Wyliczenia statystyczne pokazują, że w hotelu zuryckim jeden gość zostawia przeciętnie ponad 500 franków szwajcarskich na dzień (w 2008 r. – 524 franki, wg *Zürich. The Magazine...* 2008).

T a b e l a 1. Baza hotelowa Zurychu w 2008 r.

Rodzaje hoteli	Liczba obiektów	Wybrane przykłady
Pięciogwiazdkowe	9	Dolder Grand Hotel, Zurich Marriott Hotel
Czterogwiazdkowe	27	Ambassador, Schweizerhof, Zum Storchen
Trzygwiazdkowe	41	Kindli, Adler, Altstadt, Astor, Neufeld, St. Josef
Dwugwiazdkowe	11	Arlette, Rothaus, Limmathof, Leonhard
Jednogwiazdkowe	5	Easy Hotel Zürich

Ź r ó d ł o: *Zürich. The Magazine...* 2008 i informatory turystyczne.

Do tańszej bazy noclegowej należą: *Fremdenpensionen* i *Appartemenhotels* oraz schroniska młodzieżowe. Znalezienie noclegu w Zurychu bez wcześniejszej rezerwacji jest bardzo trudne. Tańsze obiekty są często zajęte przez młodzież studencką, która studiuje tu w liczbie ponad 50 000 (m.in. na Uniwersytecie Zuryckim lub ETH – Wyższa Szkoła Techniczna) i dla której brakuje przystępnych cenowo

kwater (w październiku 2008 r. miejscowe media podały, że brakowało ich dla 38 tys. studentów).

Baza gastronomiczna miasta jest różnorodna i znacząca ilościowo. Niektóre przewodniki i informatory turystyczne podają, że w mieście jest ok. 1300 restauracji, a także mnóstwo barów, a w porze letniej – budek z przekąskami. W centrum jest szczególnie bogaty wybór restauracji serwujących potrawy z różnych stron świata (tab. 2). Spośród 48 restauracji zlokalizowanych na Starym Mieście można wybierać z 14 rodzajów kuchni świata. Najwięcej jest restauracji z kuchniami: włoską, francuską i chińską. Poza tym pięć restauracji oferuje dania wegetariańskie. Duże domy towarowe prowadzą restauracje samoobsługowe. Do tanich lokali należą tzw. *Stadtküche*, stołówki dotowane przez państwo. W mieście funkcjonuje ich kilkanaście.

T a b e l a 2. Liczba restauracji w centrum Zurychu z regionalną kuchnią świata w 2008 r.

Rodzaj kuchni	Liczba restauracji
Francuska	6
Włoska	8
Hiszpańska	3
Grecka	1
Orientalna	2
Koszerna	2
Rosyjska	1
Meksykańska	2
Chińska	4
Japońska	3
Koreańska	1
Tajwańska	3
Wietnamska	1
Indyjska	3
Szwajcarska	8

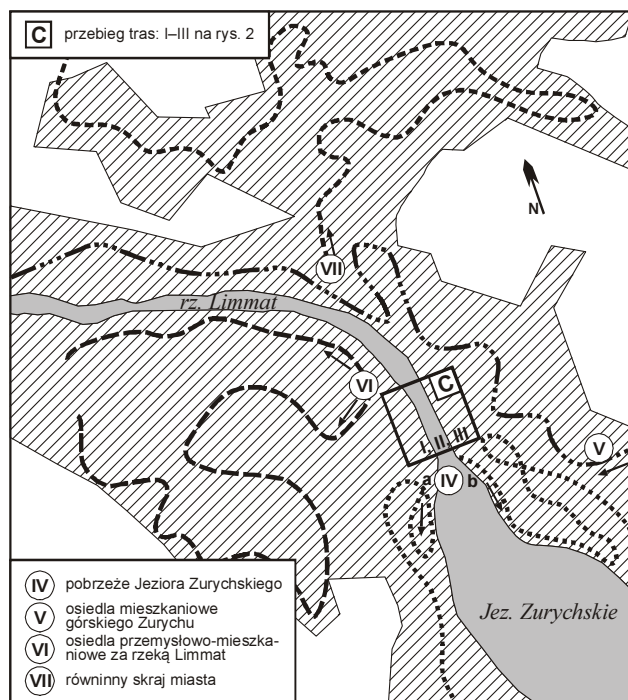
Ź r ó d ł o: Informatory turystyczne: *Zürich - Guide* 2008.

Zurych nosi miano stolicy szwajcarskiej kultury i rozrywki. Większość obiektów jest zlokalizowana na Starym Mieście, gdzie można znaleźć wiele klubów, dyskotek i pubów, otwartych do późnej nocy. Na przykład w informatorach turystycznych są reklamowane w samym centrum 32 kluby nocne. Bogata jest oferta kulturalna. W mieście jest ponad 100 galerii sztuki. Działa tu 40 kin, 11 teatrów, opera oraz orkiestra symfoniczna. Do obejrzenia jest ponad 50 muzeów, zarówno dużych powierzchniowo, jak i małych, a nawet bardzo małych (wielkości od 1–2 pomieszczeń przeznaczonych na zbiory). Muzea zuryckie prezentują sześć działów tematycznych (tab. 3). Najwięcej jest kulturalno-historycznych – 15, następnie sztuki – 8, oraz nauk przyrodniczych – 7. Nie licząc zoo, w Zurychu jest sześć obiektów posiadających żywe zbiory botaniczne.

T a b e l a 3. Zuryskie muzea wg działów tematycznych w 2008 r.

Działy tematyczne muzeów	Liczba muzeów	Wybrane przykłady
Kulturalno-historyczne	15	Szwajcarskie Muzeum Narodowe, Muzeum Historii Mieszkalnictwa, Muzeum Zabawek, Muzeum Turystyki, Muzeum Jacobsa
Sztuki	8	Zuryskie Muzeum Sztuki, Zbiory dzieł sztuki Bührkego
Architektury i techniki	6	Zuryskie Muzeum Architektury, Muzeum Techniki
Kultury pozaeuropejskiej	3	Museum Rietberga, Muzeum Północnej Ameryki
Nauk przyrodniczych	7	Muzeum Antropologiczne, Muzeum Historii Medycyny
Zbiorów botanicznych	6	Ogród Botaniczny Uniwersytetu Zuryskiego, Zbiory Sukulentów

Ź r ó d ł o: Informatory turystyczne: *Zürich - Guide* 2008.



Rys. 1. Trasy turystyczne po Zuryczu
(ź r ó d ł o: *Zürich. Stadtführer...* 2000)

O możliwościach noclegu, wyżywienia i obejrzenia w Zuryczu atrakcji turystycznych udziela profesjonalnie informacji Biuro Informacji Turystycznej, zlokalizowane na głównym dworcu kolejowym (Hauptbahnhof). Biuro dysponuje bogatym wyborem folderów nie tylko o Zuryczu, ale także o wielu innych miejscowościach Szwajcarii oraz o wszystkich kantonach tego kraju. Godziny pracy biura są dostosowane do potrzeb ruchu turystycznego. Od 1 IV do 31 X czynne jest od 8.30–21.30, a w niedzielę do

20.30. W pozostałe miesiące jest czynne do 19.30. Tutaj można też zamówić wycieczki po mieście, których forma i zakres tematyczny są wielce zróżnicowane. Mogą to być trasy piesze, samochodowe czy pokonywane zabytkowym tramwajem, autobusem albo statkiem po rzece i jeziorze, w dzień lub nocą. Zakres turystycznego poznawania miasta można oczywiście ustalić w biurze.

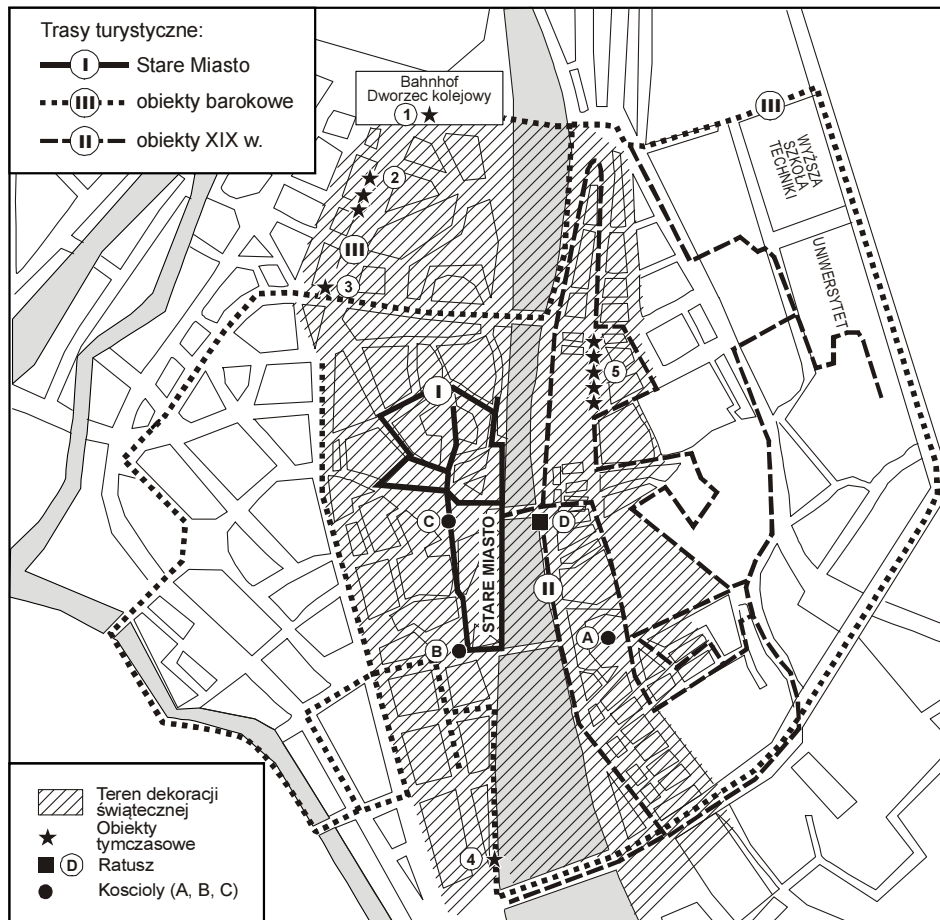
Propozycję najważniejszych tras turystycznych po mieście interesująco przedstawia przewodnik pt. *Zürich. Stadtführer für Züricher und Nichtzüricher* (2000). Pokazano w nim siedem tras (rys. 1). Pierwsza (I) prowadzi po najstarszych obiektach Starego Miasta, wzdłuż prawego i lewego brzegu rzeki Limmat (rys. 2). Druga (II) oprowadza po obiektach barokowych, a trzecia (III) – po dziewiętnastowiecznych. Kolejne trasy wychodzą poza obręb ścisłego centrum i dotyczą propozycji zwiedzania: lewego i prawego pobraża jeziora (trasa IV), osiedli mieszkaniowych w górskiej części Zuryczu (V), osiedli przemysłowo-mieszkaniowych położonych na zachód od rzeki Limmat (trasa VI) i równinnej (płaskiej) części miasta na północno-zachodnim skraju (trasa VII). Trasa pierwsza najczęściej dotyczy turystów jedno-dniowych, krajowych i zagranicznych. Dla turystów przebywających kilka dni interesujące mogą być trasy: II, III i północny fragment IV. Pozostałe są raczej skierowane do turystów krajowych.

Miasto przyciąga ciekawą historią, zabytkami, malowniczymi dzielnicami starego miasta, pociętych siatką krętych, wąskich, urokliwych uliczek, przeznaczonych tylko do ruchu pieszego. Jednocześnie miasto promieniuje przedziwnym mariażem bogactwa i piękna, które stawiają w znak zapytania prawdziwość stwierdzenia, że „w obliczu atrakcji wszyscy zwiedzający stają się sobie równi (WIECZORKIEWICZ 2008)”.

4. ATRAKCJE W OKRESIE ŚWIĄT BOŻEGO NARODZENIA I NOWEGO ROKU

W Zuryczu zapowiedzią grudniowych atrakcji jest organizowany już w listopadzie festyn wędrownych zespołów muzycznych, który rozpoczyna się ze szwajcarską precyzją 11 listopada o godz. 11.11. Wówczas głównymi ulicami miasta paradują – grając, śpiewając oraz tańcząc – różne zespoły muzyczne, dając tym samym początek mniejszym parodom, organizowanym tu aż do końca lutego, kiedy odbywa się kulminacyjny festyn (Zuryski Karnawał – 27 lutego). Natomiast w okresie świątecznym w różnych miejscach miasta można spotkać występy ulicznych grajków, orkiestr lub chórów śpiewających kolędy.

Pod koniec listopada i na początku grudnia miasto przybiera coraz intensywniejsze dekoracje świą-



Teren intensywnej dekoracji świątecznej, obiekty tymczasowe: 1 – jarmark na dworcu kolejowym, 2 – kramy na Bahnhofstrasse, 3 – udekorowana choinka, 4 – cyrk, 5 – jarmark na Niederdorfstrasse; A – Wielka Katedra Zuryska, B – katedra Fraumünster, C – kościół św. Piotra

Rys. 2. Centrum Zurychu w okresie Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku
(źródło: Zürich. Stadtführer ..., 2000)

teczne. Uliczki na Starym Mieście po zachodniej i wschodniej stronie rzeki Limmat wypełniają się tysiącem świateł. Co roku w mediach szeroko reklamowana jest akcja dekorowania głównej ulicy miasta, czyli Bahnhofstrasse, która wiedzie równoległe do rzeki Limmat po jej zachodniej stronie, od dworca kolejowego do nadbrzeża jeziora. Miasto co roku zaskakuje nowym pomysłem dekoracji tej ulicy. W roku 2008 był to sznur ogromnych lampionów w kształcie sztucznych ogni, zawieszonych pośrodku wzdłuż jej ciągu. Z powodu mało intensywnego światła wzbudzał kontrowersyjne odczucia.

Swoistym dopełnieniem dekoracji miasta jest święto pływających świateł (*Lichterschwimmen*), które odbywa się 18 grudnia. Wieczorem miasto wypełnia się setkami świateł pochodzących z ozdobnych świeczek, które niesione są w atmosferze śpiewu i fanfar przez mieszkańców podążających z wszystkich zakątków miasta nad rzekę Limmat. Tam o godz. 18.00 światła rozpoczynają pływanie po wodzie. Dopełnieniem festynu jest symboliczny poczęstunek organizowany przez Zuryskie Biuro Turystyki.

Pod koniec listopada wystawiane są świąteczne kramy na Niederdorfstrasse, jednej z najstarszych ulic miasta (po wschodniej stronie rzeki Limmat – rys. 2), a 28 listopada uroczyste jest otwierany jeden z największych europejskich bożonarodzeniowych jarmarków na głównym dworcu kolejowym – Hauptbahnhof. Ponad 160 kramów umieszczonych na głównej hali dworca inspirują tłumy przechodniów do zakupu prezentów. Jarmark ten jest także zaliczany do najpiękniejszych w Szwajcarii, obok berneńskiego (Bern) i winterthurskiego (Winterthur). W roku 2008 hitem zuryskiego jarmarku była ogromna choinka wystawiona pośrodku monumentalnej hali, udekorowana 5 tys. brylantowych i diamentowych ozdób firmy Swarovski (której reprezentacyjny sklep znajduje się naprzeciwko dworca kolejowego). Choinka cieszyła się ogromnym zainteresowaniem i była bez przerwy oblegana przez fotografujące osoby. Wybór miejsca na urządzenie świątecznego jarmarku na hali dworcowej jest znakomity. Przez całą dobę co godzina przyjeżdżają tu pociągi pośpieszne z całej Szwajcarii oraz z większych miast europejskich (nie-

stety, nie z polskich). Przemieszczający się pasażerowie oraz goście celowo odwiedzający jarmark powodują w tych dniach ogromny ścisk i tłok, który trwa do 24 grudnia. W pierwszy dzień świąt kramy i choinka są rozbierane, także i na Starym Mieście na Niederdorfstrasse. Pozostaje tylko kilka kramów na Bahnhofstrasse.

W drugi dzień świąt (wolny tu od pracy) trwa intensywna akcja rozwieszania na witrynach sklepowych reklam informujących o wielkiej wyprzedaży. Dnia następnego spektaklistyczny charakter świątecznego okresu zamienia się w pogoń za zakupami, który można uznać za kolejny, inspirowany „obrzęd turystyczny” trwale wpisany w kulturę Zachodu¹. Obzęd ten jest szczególnie interesujący na „ulicy wystaw”, czyli na Bahnhofstrasse, głównej arterii handlowej miasta, a zdaniem niektórych – także całej Szwajcarii. Tutaj znajdują się sklepy światowej sławy firm, z towarami doskonałej jakości, oferujące odzież damską, męską, obuwie, biżuterię, zegarki, perfumy, a także wyroby czekoladowe czy zabawki. Od dworca do połowy długości tej ulicy znajdują się, oprócz ekskluzywnych sklepów, także wielobranżowe, stąd na tym odcinku można obserwować tłumy ludzi zainteresowanych wyprzedażą. Natomiast w drugiej części ulicy, gdzie są ekstrawaganckie sklepy takich firm, jak: Prada, Armani, Dior, Zegna, w tym czasie ruch na ulicy bywa raczej umiarkowany, a w wymienionych sklepach zaledwie incydentalny.

Pozostając przy kwestii sklepów warto zwrócić uwagę na fakt, że na Starym Mieście są one bardziej zróżnicowane. Jest tu dużo małych sklepów mieszczących się w budynkach liczących kilka setek lat. Wchodząc do nich można obserwować oryginalne odrzwia, sufity, podłogi, a miejscami deski oraz belki o szerokości powyżej 0,5 m, i w to wszystko po mistrzowsku wkomponowane dekoracje świąteczne. Tutaj także może zadziwić asortyment sklepów. Oprócz królestw słodkości, celowo przygotowywanych na okres świąteczny, są także królestwa zabawek, noży i scyzoryków, przyborów do golenia, ponadto specjalne kliniki dla lalek i misiów, starych mebli, książek oraz mnóstwo sklepów typu „pchli targ”. Obejrzenie ich wszystkich wymaga od turysty wielkiego wyczynu.

Do atrakcji turystycznych miasta należy także bogaty program w obiektach kultury. Ponadto w wielu kościołach odbywają się koncerty, zwłaszcza w Wielkiej Katedrze Zuryskiej (Grossmünster), katedrze Fraumünster czy kościele św. Piotra. W tym okresie prawie na miesiąc do Zurychu przybywa z świątecznym programem cyrk, pielęgnując tę tradycję już ćwierć wieku. Ustawia swój namiot na wyspce na rzece Limmat na wprost jeziora, ozdabiając go również świątecznie.

Nowy Rok jest witany w Zurychu spektaklem fajerwerków rozgrywającym się w wielu miejscach, jednak najbardziej popularnym jest górny odcinek rzeki Limmat wraz z nadbrzeżem jeziora.

5. PODSUMOWANIE

Przykład Zurychu pokazuje zmiany, jakie dokonują się w omawianym okresie w przestrzeni miasta. Zmiany te nie są trwałe, są wyłącznie okresowe i dotyczą głównie upiększania, zwłaszcza ozdobami o efektach świetlnych. Dekorowanie obejmuje przede wszystkim stare dzielnice, bogate w zabytki, oraz handlowe. Pozostałe części miasta, zwłaszcza obrzeża są w tym zakresie mało uwzględniane. Do dekorowanych przestrzeni wprowadzane są elementy tymczasowe, jak: świąteczne kramy, ogromne choinki czy obiekt cyrkowy. W przestrzeni odgrywane są – zarówno na wolnym powietrzu, jak i w obiektach zamkniętych – specjalne wydarzenia społeczno-kulturowe.

Tak inspirowana przestrzeń określa zachowania turystów. Są oni inicjowani do oglądania kramów, sklepów, uczestniczenia w ulicznych imprezach i wydarzeniach, zaś w mniejszym stopniu do zwiedzania zabytków. Turysta poddaje się w tym czasie panującej atmosferze i stara się dzielić czas na zwiedzanie zabytków oraz na uczestniczenie w różnych wydarzeniach towarzyszących mu co krok. Zmiany w przestrzeni miasta mają więc charakter spektaklistyczny, są kulturowo inicjowane, z dalekim tłem religijnym i mają wpływ na zachowania turystów.

Zaprezentowany turystyczny ogląd atrakcji Zurychu pokazuje, że jest on kategorią historycznie zmienną, adekwatną do danej epoki, jej charakterystycznych wzorców percepcji, praktyk społecznych czy istniejących relacji. Wizerunek Zurychu w okresie Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku odwzorowuje spektaklistyczny charakter nowoczesnego społeczeństwa. RZEWUSKI (2008) zauważa, że nowoczesne społeczeństwa, a dokładniej – „miasta sytego Zachodu”, nieustannie obrastają w coraz bardziej migotliwe oraz hałaśliwe gadzety, i niestety przy nich coraz bardziej się nudzą.

PRZYPIIS

¹ O spektaklistycznym charakterze społeczeństwa pisał m.in. DEBORD (2006), który odniósł to pojęcie zarówno do pewnych form życia społecznego, jak i trybu myślenia o świecie, zwrócił uwagę na uzależnienie ludzi od rozrywki.

BIBLIOGRAFIA

- DEBORD G., 2006, *Spoleczeństwo spektaklu. Rozważania o społeczeństwie spektaklu*, przeł. M. Kwaterko, PIW, Warszawa.
- RZEWUSKI J.A., 2008, *Fantastyczna nuda*, „Wprost”, 21–28 grudnia 2008.
- Schweiz. Baedeker, 2002, Verlag Karl Baedeker, Germany.
- TWAIN M. 1992, *Prostaczkowie za granicą*, przeł. A. Keyha, Wyd. Akapit, Katowice.
- Twój przewodnik Michael's. Szwajcaria*, 1995, Wyd. Europa, Wrocław.
- WIECZORKIEWICZ A., 2008, *Apetyt turysty. O doświadczaniu świata w podróży*, Wyd. Universitas, Kraków.
- Zürich. *Stadtführer für Züricher und Nichtzüricher*, 2000, Photoglob AG, Zürich.
- Zürich. *The Magazine of Zürich and the Greater Zürich Area*, 2008. *Zürich Guide*, 2008 i Winter 2008/2009.
-